

Skåneanalysen

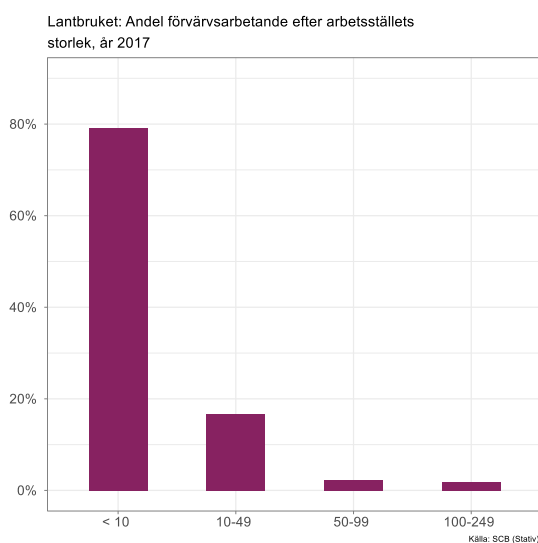
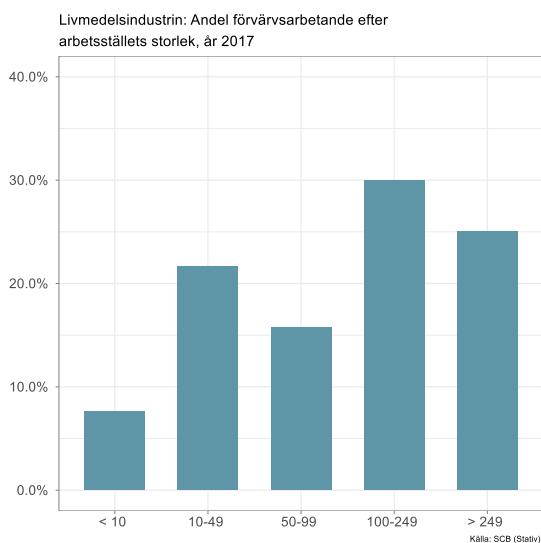
En analys om Skånes tillväxt och utveckling – 17 april 2020

Livsmedelsproduktion i Coronatider

Ingen del av ekonomin undgår att drabbas av Coronakrisen. Fordonstillverkarna Volvo och Scania har stängt ned sina fabriker i Sverige och permitterat personal på grund av störningar i leveransen av insatsvaror. Hotell- och restaurangbranschen har varslat storskaligt som en följd av att de restriktioner som ska begränsa smittspridningen underminerar deras verksamhet. Även flygbolag och rederier har lagt stora varsel de senaste veckorna. Detta PM tittar specifikt på livsmedelsproduktionen i Skåne och hur den påverkas av Coronakrisen. Tydligt är att den påverkas på flera olika sätt. Efterfrågan går upp för vissa produktkategorier och ned för andra. Kompetensförsörjningen försvåras för vissa på grund av svårigheter med utländsk arbetskraft, samtidigt som det finns möjligheter rekrytera ny personal när efterfrågan i andra sektorer sjunker kraftigt. Coronakrisen är ett tillfälle att sätta nya utbildnings-, omställning- och rekryteringsinsatser för att stärka livsmedelsproduktionen i länet långsiktigt.

Livsmedelsproduktionen är viktig för Skåne. Det är ett prioriterat specialiseringsområde i Skånes innovationsstrategi och länet har starka forsknings- och utvecklingsaktörer inom både lantbruket och förädling. Förenklat består sektorn av lantbruket och livsmedelsindustrin. I Skåne förvärvsarbetar 11 000 inom industrin. 25 procent av dessa koncentreras till stora arbetsställen, som Orkla, Scan eller The Absolut Company. Jämfört med andra branscher har förädlingsvärde och arbetsproduktivitet utvecklats svagt inom såväl lantbruket som livsmedelsindustrin sedan år 2000.

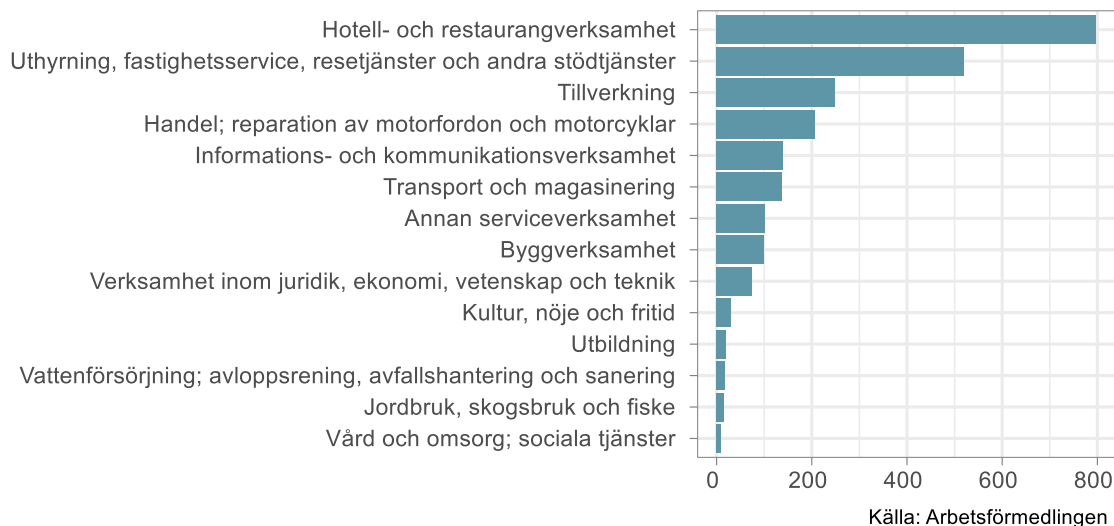
Inom lantbruket i Skåne förvärvsarbetar 5 800 personer. Branschen karaktäriseras av många små arbetsställen och en stor andel egenföretagare. 80 procent av de sysselsatta är knutna till arbetsställen med färre än 10 förvärvsarbetande. Säsongsarbetare, familjegårdar och mycket deltidsarbete gör emellertid att antalet som faktiskt jobbar i lantbruket är högre än vad som fångas i den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken.

En kris med många ansikten

Coronakrisen påverkar livsmedelsproduktionen på många sätt. Efterfrågan på livsmedel finns självfallet kvar även under en pandemi, men den förändras. Hushållens konsumtion ute på caféer och restauranger minskar samtidigt som försäljningen ökar utav livsmedel i butik. Dagligvaruhandel, e-handel och gårdsbutiker går bra, medan många restauranger tvingats att ställa om till take-away och hemleveranser för att möta en förändrad efterfrågan. Att antalet varsel ökat kraftigt inom restaurangnäringen illustrerar tydligt det bekymmersamma läget. Under mars månad varslades 800 personer inom hotell- och restaurangnäringarna i Skåne. Det är också inom företrädevis hotell- och restaurang som vi sett ett ökat antal konkurser de senaste veckorna.

Antal varsel per bransch i Skåne mars 2020

Att e-handel gynnas av Coronakrisen påskyndar en pågående trend inom dagligvaruhandel. Under 2019 ökade dagligvaruhandeln över nätet med 22 procent. Livsmedelsföretag med en redan väl utvecklad e-handel har därför ett bättre utgångsläge att hantera Coronakrisen. Vidare har efterfrågan på paketerad mat gått upp, vilket ihop med en ökad sjukfrånvaro gör att flera livsmedelsföretag i Skåne behöver anställa. Personalbehoven handlar om transport, sälj och produktionspersonal. Det ska tilläggas att det finns en variation mellan produktkategorier. Cerialprodukter och färskvaror har också gått upp medan försäljningen av exempelvis lösgodis och premium köttprodukter har fallit tillbaka. Att efterfrågan på förpackad mat gått upp för med sig ringar på vattnet till förpackningsindustrin, vilken är betydande i Skåne. En indikation på att delar av livsmedelsindustrin fortsatt går okej finns i antalet nyanmälda lediga platser hos Arbetsförmedlingen. För maskinoperatörer relaterade till livsmedelsindustrin anmäldes 155 lediga platser i Skåne under mars månad, vilket är en siffra över månadsgenomsnittet för 2019 som låg på 84 lediga platser. För maskinoperatörer inom övrig industri i länet är antalet lediga platser väsentligt färre.

För mindre och nischade livsmedelsföretag vars kunder är hotell, restaurang och caféer är läget särskilt bekymmersamt. I en artikel i Dagens Industri den 3 april berättar Vd:n för Helsingborgsföretaget Magnihill, vilka förädlar och säljer råvaror från växtriket, att försäljningen sjunkit med 60 procent. Mindre livsmedelsproducenter har haft svårt att komma in i detaljhandlarnas sortiment och når därför inte ut till konsumentsegmentet i tillräckligt hög utsträckning. Detta är emellertid något som håller på att förändras, till del påskyndat av Coronapandemin. Tröskeln har börjat att sänkas för mindre företag som vill sälja till dagligvaruhandeln. En utmaning är att få detaljhandelns inköpssystem anpassat för små producenter avseende framförhållning och orderkvantiteter.

Även om efterfrågan på livsmedel från konsumenter är hög finns det vissa frågetecken för den långsiktiga produktionskapaciteten och leveransförmågan. Sverige är inte självförsörjande på livsmedel utan beroende av import. Det finns en oro över att leverantörer, transportörer och grossister har långa leveranstider eller eventuellt stänger ned. Andra förändringar kan vara ökade priser på insatsvaror. Det kan röra sig om exempelvis specifika ingredienser till utsäde, kraftfoder eller diesel.

Lantbruket

Ur ett perspektiv är lantbruket gynnat – spannmålspriset är högt och har inte fallit under krisen som andra råvarupriser gjort. Bakomliggande är bland annat att europeiska länders restriktioner påverkat logistiken av spannmål. Industrier bygger därför upp extra lager som säkerhet. Även hushållens hamstring av pastaprodukter har påverkat. Fallande oljepriser har dessutom gjort drivmedel billigt, något som förbättrar marginalerna för lantbruket.

Större är problemen för de företag som är beroende av säsongsarbetare. Restriktioner och stängda gränser innebär att de utländska säsongsarbetare och annan arbetskraft, som näringen normalt förlitar sig på nu kan förhindras arbeta inom jordbruket. En bristsituation som kan komma att påverka utbud och pris på grönsaker, frukt och bär under året.

Det finns en stor osäkerhet bland berörda företag i Skåne om vilken arbetskraft som kommer finnas tillgänglig. I april behövs personal för ogrärensning och plantering. Från maj och framåt behövs en större volym för att skörda och plocka. Bland dessa företag finns också tvivel på att den utländska arbetskraften kan ersättas med inhemsk, då man inte tror att inhemsk arbetskraft kommer vara villig att ta sig an dessa tunga jobb.

Det är inte möjligt att få en helt klar bild över situationen, då det saknas en samlad statistik över den utländska arbetskraften i landet, och arbetsmarknadsstatistiken endast omfattar personer folkbokförda i Sverige. En grov bild över omfattningen av utländsk arbetskraft kan skapas genom att jämföra kontrolluppgifter för personer folkbokförda i Sverige och inte. Då framstår Skånskt lantbruk som särskilt beroende av utländsk arbetskraft om man jämför med övriga landet. Skåne och Blekinge är de län där utländsk arbetskraft står för störst andel av lönesumman inom lantbruket. Andelen är störst i Blekinge med 20 procent, följt av Skåne med 15 procent. Det kan jämföras med riksgenomsnittet på 8,5 procent.

Framåtblick

Svensk livsmedelsproduktion har en viktig tid framför sig. Parallellt med att produktionen är tänkt att öka på ett miljövänligt sätt, befinner sig lantbruket och livsmedelsindustrin i en period präglad av snabb teknikutveckling och skiften i branschstrukturer. Nu har även Coronakrisen slagit till, vilken bedöms påskynda pågående trender som e-handel och digitalisering, samt sätta ett ökat fokus på självförsörjningsgraden av livsmedel i landet.

Innan Coronakrisen ansåg en stor majoritet av arbetsgivarna att det var svårt att hitta personal med rätt kompetens. Rapporten *Morgondagens Kompetenser i livsmedelsproduktionen* slår fast att det, innan Coronakrisen, fanns en påtaglig brist på arbetskraft i de största yrkena inom livsmedelsproduktion, såsom maskinoperatörer, slaktare/styckare, djurskötare samt förare av jordbruks- och skogsmaskiner. Dessa problem kan i stora delar härledas till brister i livsmedelsproduktionens attraktionskraft. De låga lönenivåerna relativt andra branscher är en komponent, där både förädlingsvärdet och arbetsproduktiviteten har utvecklats svagt inom såväl lantbruket som livsmedelsindustrin sedan år 2000. Vidare kan problematiken också kopplas till att kompetensförsörjning inte stått tillräckligt högt på agendan som strategisk fråga, varken på bransch- eller företagsnivå. Utbildningssystemet är en annan komponent, vilket inte lyckas att möta företagets behov i en tillräckligt hög utsträckning. Dessutom är beroendet av utländsk arbetskraft stort, särskilt inom lantbruket.

Sammanfattningsvis har vi nu, accentuerat av Corona-krisen, en möjlighet få arbetskraft till en bransch som har ett stort kompetensförsörjningsbehov och samtidigt haft svårt att attrahera och behålla folk. Kraftfulla och passande utbildningslösningar och omställnings/rekryteringsinsatser i detta läge stärker Skånes samlade tillväxt. Nuvarande kris kan ses som ytterligare en motivering för att öka takten med att ställa om i lantbruk och livsmedelsindustri mot en produktion som i än högre grad är ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar.

Områden att arbeta med på kort sikt är matchningsprojekt, digitala snabbutbildningar och kompetensutveckling under eventuell permittering/varsel. På lite längre sikt finns det behov att stärka företagets omställningsförmåga, förändra attityder till att arbeta i branschen samt företagsledningsfrågor.

Kontakt:

Henrik.g.bengtsson@skane.se

Referenser

Rapport - Morgondagens kompetenser i livsmedelsproduktionen – En explorative studie med fokus på Skåne, Västra Götaland och Östergötland

Rapport - kartläggning av säsongsarbetskraft trädgårdsnäringen 2020

Konjunkturläget april 2020, Konjunkturinstitutet

<https://www.konj.se/publikationer/konjunkturlaget/konjunkturlaget/2020-04-01-synnerligen-djup-lagkonjunktur-i-sporen-av-covid-19.html> 2020-04-07

e-barometern 2019 årsrapport, PostNord i samarbete med Svensk Digital Handel och HUI Research

<https://www.di.se/nyheter/lantbruken-ljuset-i-en-annars-krisande-svensk-ekonomi/> 2020-04-07

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/stangda-granser-drabbar-skanska-odlare> 2020-04-07